בראשית ב

א. די גמרא זאגט אין מס׳ שבת[1]: האי מאן ד(נולד) בחמשה בשבא יהי גבר גומל חסדים מ״ט משום דאיברו בי׳ דגים ועופות[2] (שאין טורחין לאוכלין אלא ניזונים בחסדו של הקב״ה. רש״י).

דאַרף מען פאַרשטיין: די גמרא זאגט אין יבמות[3] „שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים כו׳ וגומלי חסדים״ — והיינו אַז די מדה פון גמילות חסדים איז „בטבע כל ישראל בתולדותם״[4] — איז וואַס איז דער אויפטו אין דעם „(יהי גבר) גומל חסדים״ פון אַ נולד „בחמשה בשבא״, לגבי דער מדה פון גמילות חסדים „שבטבע כל ישראל בתולדותם״[5]?

ב. ויש לומר, אַז דער ביאור אין דעם איז נרמז אין לשון רש״י „ניזונים בחסדו של הקב״ה״:

דער יתרון פון יום חמישי (של מעשה בראשית) איז, וואַס דעמאָלט האָט מאיר געווען „חסדו של הקב״ה״ וואַס איז אַ חסד בלי גבול[6] (וואָרום כשם ווי דער אויבערשטער איז „אין סוף״, אַזוי זיינען מדותיו אין סוף[7]).

דערפאַר געפינט מען דעם ענין הריבוי ביותר (דוקא) אין די נבראים פון יום חמישי — דגים[8] — כמש״נ[9] „וידגו לרוב בקרב הארץ״

[וואַס דאָס (ברכת דגים) איז אויך נוגע צו דעם אדם, ווי די גמרא זאָגט[10]: בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו[11] ברכה לדגים — דאע״פ אַז בששי „נאמרה בו[12] ברכה לאדם״[13] (און דאָ רעדט זיך דאָך וועגן

---

1) קנו, א.

2) פרשתנו א, כ ואילך.

3) עט, א. ועוד.

4) ל׳ אדה״ז — תניא ספ״א [ולהעיר דשם מבואר דטבע זה הוא (גם) מצד נפש הטבעית (שמצד ק״נ). ובאגה״ק סי״ב (קיח, א) — שהוא מצד נפש האלקית. ע״ש. וראה ליקוט פירושים כו׳ (קה״ת) לתניא פ״א ע׳ מה ואילך].

5) בפשטות יש לומר כי הסוגיא בשבת איירי במין האדם בכלל, כולל אוה״ע (ולהעיר מחדא״ג מהרש״א שם ד״ה חזרן במצות — „בו׳ מצות״).

אבל מכיון שמדובר שם גם בבנ״י (כמפורש בסוגיא שם) — מסתבר לומר, שגם בבנ״י יש חידוש במזלו (וטבעו) של הנולד ביום חמישי.

6) ע״ד המבואר בענין כ״ו דורות לפני מ״ת שהיו ניזונין בחסדו של הקב״ה (פסחים קיח, א) — שקבלו חיותם מבחי׳ „רב חסד״ שלמעלה מהשתלשלות [אוה״ת בראשית (כרך ב) רפח, א. קונטרס ומעין מאמר ח ואילך. ועוד. וראה באורוכה ד״ה ויהי בשלח בסה״מ תקס״ב (ע׳ קמו ואילך), תו״א, תו״ח (פ״ב ואילך) ואוה״ת (ע׳ שסא. כרך ז ע׳ ב׳תרנד ואילך). ועוד] — ולכן האריכו ימים (ראה תקו״ז ת״ע בסופו. לקו״ת ברכה צג, ריש ע״ד. וראה לקו״ש חט״ו ע׳ 66 ואילך).

7) תניא ח״ב פ״ז (פד, סע״א). וראה אגה״ק ס״ה החילוק בין „חסד עולם״ ו„רב חסד״ שהוא בבחי׳ א״ס ובל״ג. וראה הערה הקודמת.

8) להעיר מחדא״ג מהרש״א שבת שם „שגמל חסד עמהם (דגים ועופות) ליתן להם ברכה שלא יהיו חסרים״. וע״פ המבואר בפנים אולי יש להוסיף, ששייך גם לטבע הריבוי שיש בדגים (וגם בעופות) — ריבוי יותר מבהמות וחיות.

9) ויחי מח, טז.

10) כתובות ה, א.

11) פרשתנו שם, כב.

12) פרשתנו שם, כח.

13) כתובות שם — שלכן אלמנה נבעלת בששי (שם).

נשואי האדם[14]), איז אבער פאראן א מעלה (אויך) אין דער „ברכה לדגים" (בחמישי) לגבי „ברכה לאדם"[15], וואס דוקא ביי דגים איז דא דער ענין הריבוי („וידגו לרוב בקרב הארץ"), וואס דאס איז[16] די מטרה פון נשואין, „פרו ורבו"[17].

און דאס איז דער חילוק צווישן דעם וואס כל ישראל זיינען גומלי חסדים בטבעם און דער טבע גמילות חסד פון א נולד ביום חמישי:

טבע החסד וואס איז פאראן ביי כל ישראל בתולדותם איז מיט א מדידה והגבלה, ובפשטות — מ'איז גרייט צו טאן חסד מיט אנדערע, אבער ניט אין אן אופן אז מ'זאל זיין גרייט צו פארבויגן אויף אלע אייגענע צרכים (אדער דורכגיין צוליב דעם אנדערע שוועריקייטן);

משא"כ דער וואס איז נולד ביום חמישי (ווען ס'איז מאיר חסדו של הקב"ה) — איז ביי אים די טבע החסד למעלה מהגבלה[18], ד.ה. זיין חסד איז ניט נאר אויף וויפל ס'מאגט זיך מצד זיין מדת החסד (וואס איז (כשמה) במדה והגבלה, אע"פ ואפילו ווען ס'איז „כדבעי[19] לי' למיעבד"), נאר מסירת נפש אויף חסד, אן קיין מדידה והגבלה.

ג. די כלי אויף „חסדו של הקב"ה" הבלתי מוגבל — איז דער ענין פון ביטול[20]:

כל זמן דער אדם פילט זיין אייגענע מציאות, קען ביי אים ניט זיין דער ענין פון חסד (פאר אן אנדער מענטשן) בלי מדידה והגבלה: דוקא בשעת ער איז מבטל זיין מציאות, ער פילט ניט (אזוי פיל) זיין „איך" און זיינע אייגענע רצונות וכו', קען ביי אים זיין „בכל מאדך", למעלה ממדידה והגבלה.

און אויך דעם ענין געפינט מען (נרמז) ביי דגים (וואס ביי זיי איז דא די ברכה פון ריבוי בלי הגבלה) — די דגים זיינען כל כולם מכוסים במים אזוי אז עס זעט זיך ניט אן זייער מציאות, נאר די מציאות המים המכסים עליהם.

— די גמרא זאגט[21], אז ווייל „מים מכסין עליהם" (אויף די דגים) דערפאר איז „אין עין הרע שולטת בהם" (און מהאי טעמא איז אויף זיי שורה ברכת ה' ביותר[22]); וי"ל, שבפנימיות איז „מים מכסין עליהם" (ניט נאר שולל די שליטה פון „עין הרע" (היפך הברכה), נאר) אויך פועל אן ענין חיובי, דורכדעם זיי־נען די דגים ראויים וכלים צו ברכת ה'.

---

14) וראה כתובות שם (בתי' הא') „ברכה דאדם עדיפא לי'".

15) להעיר מריטב"א כתובות שם דלתי' הב' בגמ' שם — „ברכה דדגים עדיפא משום שאין העין שולטת בהם". וראה פני יהושע שם (בסברת המקשן — לדעת התוס') „דברכה דדגים עדיפא שהם פרין ורבין יותר מכל הבריות כדכתיב וידגו לרוב".

16) ראה לקו"ש חי"ז ס"ע 174 ואילך (וש"נ). ועוד.

17) פרשתנו א, כח. נח ט — א, ז. וראה רש"י פרשתנו שם, כב (ביום ה') ד"ה ורבו.

18) אבל לאידך יש מעלה בטבע גמ"ח שבישראל בתולדותם לגבי הנולד ביום חמישי (שזהו גם באוה"ע, כנ"ל הערה 5) — כי עניני המזל כו' שבשבת שם ענינם רק שמולידים „נט' קצת" לענין מסוים (לח"מ להל' תשובה פ"ה ה"ד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 10 ואילך), משא"כ המדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם הן מדות טובות בפועל שמצד טבע נפשותם.

19) כתובות סז, ע"א.

20) להעיר מהמבואר בהחילוק בין חסד דאברהם וחסד דישמעאל (לקו"ת עקב יז, ג ואילך. תו"ח תולדות ד, א ואילך. אוה"ת וירא צ, סע"ב ואילך. ועוד. לקמן ע' 80).

21) ברכות כ, סע"א. וש"נ.

22) דאין הברכה מצוי' אלא בדבר הסמוי מן העין (תענית ח, ב). וראה חדא"ג מהרש"א ב"מ פד, א ד"ה אל תקרי.

והביאור: מים זיינען דער מקור החיות פון דגים[23], ביז אז דאס איז זייער אמת'ע מציאות (וואס דערפאר האלט רשב"ג אז „כל שהוא מבריית המים" איז ניט חוצץ בפני המים[24]), דאס הייסט, אז דגים האבן אין זיך א תכונה פון „ביטול" צו מקור חיותם[25] (און דערפאר איז ביי זיי פאראן דער ענין פון ריבוי[26] למעלה מהרגיל).

ועד"ז איז אין עבודת האדם: כדי צו מעורר זיין ביי זיך דעם אמת'ן, העכסטן אופן פון גמילות חסדים, חסד בלי הגבלה (וואס איז פארבונדן מיט „חסדו של הקב"ה") — פאדערט זיך די עבודה צו פועל זיין ביי זיך דעם ביטול צו דעם אויבערשטן.

און דאס איז תוכן כוונתו של רש"י בפירושו אויפן פסוק[27] „ובו תדבקון" — „הדבק בדרכיו גמול חסדים . . כמו שעשה הקב"ה": בשעת א איד דינט דעם אויבערשטן אין אז אופן פון „ובו תדבקון", ער פועל'ט ביי זיך צו שטיין אין א דביקות אמיתית מיטן אויבערשטן (באופן אז ער פילט ניט זיין אייגענע מציאות, נאר בלויז דעם אויבערשטן, צו וועמען ער איז דבוק) — דעמאלט „טוט זיך" ביי אים גמילות חסדים בדרך ממילא אין אן אופן „כמו שעשה הקב"ה" — א חסד בלי מדידה והגבלה[28].

ד. כל הנ"ל האט א שייכות מיוחדת לדורנו זה:

דער ענין מיוחד (הנ"ל) פון „דגים" איז פארבונדן מיט יוסף הצדיק, היות אז די ברכה „וידגו לרוב בקרב הארץ" איז געזאגט געווארן בשייכות צו בני יוסף, און ווי די גמרא[29] זאגט אז דערפאר איז „אין עין הרע שולטת" ביי „זרעו של יוסף" (וכדברי ר' יוחנן[29]: אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא בי' עינא בישא).

און דאס איז די שייכות לדורנו זה — וואס כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו, איז שמו (הראשון) יוסף:

די הנהגה פון כ"ק מו"ח אדמו"ר איז געווען אין אן אופן פון „וידגו לרוב בקרב הארץ" — ער האט מפיץ געווען די מעיינות פון תורת החסידות מיט א התרחבות גדולה, אן קיין מדידה והגבלה, אין אן אופן אז עס זאל דערגרייכן בכל מקום ומקום[30], אויך „בקרב הארץ" — אין דער „תוכיות" פון ארץ וארציות[31], ביז צו תחתון שאין תחתון למטה ממנו (ובלשון הידוע[32]: יפוצו מעיינותיך חוצה — אין דעם חוצה שאין חוצה ממנו) —

---

23) דכשפורשים מן המים מיד מתים (ע"ז ג, סע"ב. ברכות סא, ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 363 הערה 1 ובשוה"ג שם).

24) מקואות פ"ו מ"ז. ידים פ"ב מ"ב. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 241 (ובהנסמן בהערה 45 שם).

25) ולהעיר שגם „עופות" אינם „חומריים" ארציים כ"כ כמו בהמות וחיות, דנבראו מן הרקק (חולין כז, ב. רש"י פרשתנו ב, ח (בסופו). שם, יט) — ראה לקו"ש ח"ד ע' 1295. וש"נ.

26) להעיר מתורת ההי"מ דמלאכים נצחיים יותר מן הנשמות (לפי שיש להם בחי' היראה (ביטול) יותר מהנשמות (הוספות לאור"ת הוצאת קה"ת סנ"א. וש"נ).

27) ראה יג, ה.

28) ראה בארוכה בכ"ז — לקו"ש ח"ד ע' 62 ואילך (וראה שם לפנ"ז — ע' 57 ואילך — שגם ע"ד הפשט כ"ה, שכוונת רש"י היא לגמ"ח שאין מחוייבים בה. ע"ש באורך).

29) ברכות כ, סע"א. וש"נ.

30) ראה לקו"ש ח"ג ע' 875 ואילך. חכ"ט ע' 295. ועוד.

31) להעיר מרש"י וארא ח, יח. וראה אגה"ק סו"ס כח.

32) (משלי ה, טז) — מענה מלך המשיח להבעש"ט (אגה"ק דהבעש"ט המפורסמת — נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

און צוזאמען דערמיט האָט ער ניט חושש געווען פאַר „עינא בישא"[33], מה יאמרו הבריות („למה תתראו"[34]).

און דאָס איז אויך די הוראה בפועל — אַז מען דאַרף זיך עוסק זיין אין הפצת המעיינות חוצה, מיט דער גרעסטער התרחבות, אַז די מעיינות הבעש"ט זאָלן דערגרייכן בכל מקום ומקום. און בשעת מען שטייט אין אַ תנועה פון ביטול („ובו תדבקון" וואָס דאָס ווערט אויפגעטאָן דורך „הדבק בתלמידי חכמים"[35]) — איז ניטאָ וואָס צו חושש זיין פאַר „עינא בישא", ועאכו"כ ניט פאַר אַנדערע שווערקייטן כו'.

און דורך דעם וואָס מ'איז ממלא בזריזות די שליחות פון „יפוצו מעיינותיך חוצה", ווערט מקויים ווערן נאָך שנעלער — בזריזות — די הבטחה פון מלך המשיח צום בעש"ט[36] אַז כשיפוצו מעיינותיך חוצה קא אתי מר דא מלכא משיחא,

במהרה בימינו ממש.

(משיחת כ"ף מ"ח תשד"מ)

---

33) ראה ספר השיחות תש"ה ע' 61.
34) ל' הכתוב — מקץ מב, א.
35) כמחז"ל (ספרי הובא ברש"י) עה"פ (עקב יא, כב) ולדבקה בו (נת' בתניא פ"ב).
36) נסמן בהערה 32.